

Палюх В. В., ад'юнкт, НУЦЗУ, м. Харків

*Palyukh V., PhD Student, National University of Civil Protection of
Ukraine, Kharkiv*

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ
НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ЗАКОРДОННОГО
ДОСВІДУ**

**PUBLIC ADMINISTRATION OF THE INNOVATIVE DEVELOP-
MENT OF SCIENTIFIC ACTIVITY ON THE EXAMPLE OF FOREIGN
EXPERIENCE**

У статті проаналізовано напрями і механізми державного управління розвитку науки у вищих навчальних закладах України. Удосконалено теоретичні підходи до розвитку системи державного управління науковою діяльністю. Проаналізовано сучасний стан розвитку наукової та науково-технічної діяльності в Україні та у провідних зарубіжних країнах. Розглянуто механізми розвитку державної підтримки науки. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення забезпечення державного управління наукової та науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах України.

Ключові слова: державне управління, наука, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, науково-технічна діяльність, наукові дослідження.

The directions and mechanisms of public administration of science development in higher educational institutions of Ukraine have been analysed in the paper. The theoretical approaches to the development of the system of public administration of the scientific activity have been improved. The current development of the scientific and scientific-technical activity in Ukraine and leading foreign countries have been analysed. The mechanisms of the science governmental support development have been considered. The proposals concerning improvement of public administration of the scientific and scientific-technical activity in higher educational institutions of Ukraine have been elaborated.

Keywords: public administration, science, research and development work, scientific and technical activity, scientific research.

Постановка проблеми. XXI століття – час освіти, науки і високих технологій. Побудова конкурентоздатного суспільства і підйом благополуччя багато в чому пов'язані з науковими дослідженнями і розробками, оскільки у світовій економіці переважає тенденція зростання наукомісткості ВВП і затвердився інноваційний сценарій розвитку. З'єднання освітньої і

наукової діяльності є необхідною умовою трансформаційних процесів. Розвиток секторів науки і освіти - неодмінний чинник розвитку і засіб підвищення ефективності інноваційної економіки. В умовах глобалізації, що різко збільшує значення конкурентного початку в міжнародному розподілі праці, рішення економічних, соціальних і інших громадських проблем все тісніше сполучається з формуванням інтелектуального капіталу і зокрема, наукового і освітнього потенціалу країни. Ця обставина вимагає адекватної стратегії науково-освітньої політики, її адаптації до новітніх тенденцій інтеграції науки і підготовки кадрів.

Бурхливий розвиток науки і техніки в другій половині ХХ ст. привів до лавиноподібного зростання інформації. Обсяг знань і кількість дисциплін у вищій школі стали зростати швидше, ніж удосконалювалися методи і зміст освіти. Ресурси екстенсивного розвитку освіти були вичерпані, і перед вищою школою постала проблема пошуку інтенсивних технологій навчання. Життя людей мінялося нестримно, виникли умови для формування нової культурної комунікації, нового бачення і розуміння проблем і завдань, інших стосунків між людьми і соціальними інститутами. Ідеї дисципліни, управління, культу фахівця стали поступово замінюватися ідеями співпраці, діалогу, поваги особи і її прав, співіснування різних культур і тому подібне. В результаті традиційна школа і вища освіта, що сформувалися у рамках іншого типу культурної комунікації і свої безперечні достоїнства перестали задовольняти і суспільство, і викладачів, батьків, і самих учнів. Настала криза класичної ідеї і моделі освіти, яка позначилася розривом між умовами життя суспільства і освітньою системою, її цілями, змістом і технологіями навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми державного управління наукової й науково-технічної діяльності та механізмів інноваційного розвитку науки розглянуто в працях науковців і практиків, а саме: [1-5].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз державного управління інноваційним розвитком наукової діяльності на прикладі закордонного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Серйозні зміни зазнавала і наука. Мінялася структура управління науково-освітньою діяльністю. Сталася серйозна організаційні зміни системи державного управління наукою і в інтересах розвитку структури економіки на індустріальній основі.

Наука вищої школи покликана забезпечити взаємозв'язок цінностей фундаментальної освіти на рівні університетського комплексу і можливості гнучкого реагування на потреби в кадрах за актуальними для країни напрямками; розвитком інтелектуальних здібностей майбутніх фахівців; відтворення наукових шкіл. Необхідно модифікувати сектор науки закладів вищої освіти у велику складову національної інноваційної системи країни, одночасно сприяючи підвищенню рівня професійної освіти. Це з одного бо-

ку, обумовлено системою, спрямованою на інтеграцію «наука - освіта, - виробництво», з іншої - статистичні дані показують, що в умовах інноваційних перетворень для підвищення ефективності використання потенціалу науки необхідно скоротити розрив між секторами. При цьому, виходячи з досвіду СРСР, без перетворень вищої школи неможливо вирішувати задачу відновлення економіки господарства і побудови інноваційної економіки на індустріальній основі, яка потребує фахівців з різних груп населення, щоб після закінчення навчальних закладів вони могли забезпечити запити виробництва і зв'язати їх з потребами національної економіки [2].

Економічна реальність України, технологічна багатокладність, критичний стан науки і інтелектуального потенціалу диктують умови теоретичного і методологічного обґрунтування інноваційної і науково-технічної політики як найважливішого чинника виходу країни з кризи і забезпечення її стійкого розвитку. При цьому важливу роль грають система освіти і такий важливий суб'єкт інноваційної діяльності, як сектор науки закладів вищої освіти, на рівні якого формується інтелектуальний і інформаційний потенціал і поступово відбувається перетворення чинників виробництва в інноваційний потенціал.

В цілому загальнотеоретичний підхід до розуміння інноваційної діяльності пов'язаний з трансформацією ідей і підходів до організації секторів науки. Перетворення результатів наукових досліджень або інших науково-технічних досягнень в новий або вдосконалений продукт, впроваджений на ринку, зачіпає вдосконалений технологічний процес, використаний в практичній діяльності і для розвитку нових соціальних послуг.

Під кон'юнктурою ринку наукової продукції і освітніх послуг ми розуміємо конкретну економічну ситуацію, що склалася на ринку в певний момент і обмежений відрізок часу під впливом комплексу кон'юнктурообразуючих чинників, умов функціонування системи господарювання на конкретних рівнях господарювання і особливостей розвитку інноваційної діяльності [3].

На основі теоретичних досліджень виділимо основи стимулювання і здійснення інноваційної діяльності :

1) забезпечення державного управління інноваційної діяльності у поєднанні з ефективним функціонуванням механізму конкуренції в інноваційній сфері;

2) концентрація ресурсів на створенні і поширенні нововведень, що поширюють прогресивні структурні зрушення в економіці;

3) створення умов для розвитку ринкових стосунків в інноваційній сфері і припинення недобросовісної конкуренції в процесі інноваційної діяльності;

4) створення сприятливого інвестиційного клімату при здійсненні інноваційної діяльності;

5) активізація міжнародної співпраці в інноваційній сфері [1].

Будучи складним процесом, інноваційна діяльність здійснюється на різних рівнях організації економічних систем, тому підходи до дослідження інноваційного процесу розглядаються не лише з різних точок зору, але і з позицій різних господарських систем.

Неможливо говорити про активізацію інноваційних процесів без урахування системи освіти, оскільки саме в освітньому секторі створюється і перерозподіляється інформація з виробництва знань і на їх основі створюються нові технології. У сучасних умовах система освіти і науки пронизує усі сфери життя, перетворюється на основу економічного зростання, складає суть і рушійна сила інноваційних перетворень. І чим більше інформації робиться, тим вище її якість і швидше освоюються нові знання в «реальному» секторі.

Для ефективного розвитку інноваційної діяльності і взаємодії бізнес-співтовариства з науково-освітніми установами суб'єкти господарювання повинні мати в розпорядженні економічний інструментарій, за допомогою якого між ними буде досягнута угода про задоволення попиту на фахівців і інноваційну продукцію. Умови, при яких інструменти державного управління почнуть працювати, передбачають формування комплексу взаємозв'язаних структур, обслуговуючих і таких, що забезпечують реалізацію інноваційних процесів, налагодження партнерства державних і приватних установ, спільне фінансування інвестиційних проектів і формування оптимальної структури економіки регіону, що забезпечує стійкі темпи його розвитку. Вирішення цієї проблеми націлене на розробку методологічного підходу до аналізу, оцінки, планування і прогнозування використання інноваційного потенціалу сектора науки закладів вищої освіти.

У науковій літературі описані декілька моделей розвитку інноваційної діяльності, кожна з яких має свої показники оцінки інноваційного потенціалу. Критеріями, за якими групуються моделі інноваційного розвитку, є механізми з'єднання наукових відкриттів зі зміною технології розвитку виробництва. Виробнича діяльність пов'язана з вдосконаленням знань людини і накопиченням досвіду для ефективного функціонування економічної системи.

Першу модель умовно називають «інноваційним середовищем». Дотримуючись погляду, що «інноваційне середовище – це оточення суб'єкту освітнього процесу і його саморозвиток – матеріальні і духовні умови, які визначаються внутрішнім середовищем учасників інноваційної діяльності і зовнішнім макросередовищем» [1, с. 78]. Позначимо ознаки цієї моделі – високотехнологічне і наукомістке виробництво і його експорт. Відмічена модель діє в США, її функціонування можливо тільки за наявності чотирьох обов'язкових елементів:

- 1) наука, представлена великими науково-дослідними і експериментальними центрами;

- 2) великий приватний капітал;
- 3) сучасно оснащені багатопрофільні підприємства;
- 4) велика кількість висококваліфікованих інженерів і робітників.

Особливістю цієї моделі розвитку є створення мережі взаємозв'язків з високою мірою децентралізації, причому усі чотири чинники мають бути сконцентровані на невеликій за площею територією (регіональний розвиток економіки).

Друга економічна модель – це «європейська модель», або модель Європейської Спільноти, що базується на співпраці між різними урядами і приватними компаніями різних країн.

Третю модель учені називають моделлю «азіатського державного протекціонізму», що успішно реалізовується в Японії, Сінгапурі, Республіці Кореї [4]. Особливостями цієї моделі є імпорт високотехнологічного виробництва, виробництво техніки і її експорт. Це характеризується тим, що уряд якої-небудь країни надає підтримку інноваціям через національні приватні фірми в умовах закритого національного ринку для іноземних компаній. Держава за допомогою ряду заходів заохочує національні компанії спочатку усередині країни, а потім допомагає ним виходити зі своєю продукцією, зробленою за допомогою новітніх технологій, на світовий ринок. Ці країни на певному етапі копіювали американські і європейські технології і робили упор на виробництві дешевшої і кращої за якістю продукції. У міру накопичення національними компаніями досвіду інноваційного розвитку і технологічних пріоритетів відбувався перехід від копіювання результатів інноваційної діяльності до власного виробництва високих технологій на основі використання наявних можливостей суб'єктів господарювання з використання інформації і знань для забезпечення конкурентоспроможності країни як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Найбільший інтерес в азіатській моделі представляє досвід Китаю, оскільки в нім узагальнені позитивні сторони функціонування американською і японською моделями не лише з точки зору технологічних і інституціональних особливостей, але і з точки зору державної підтримки малого і середнього бізнесу на основі потенціалу, що розвивається.

Розглядаючи досвід розвитку інноваційної діяльності і державного управління сектором вищої освіти в Україні, відмітимо низькі результати науково-дослідницької і інноваційної діяльності. Головна причина полягає в тому, що для фізичних і юридичних осіб в силу істотної обмеженості фінансових коштів і особливостей їх правового регулювання. Відмітимо також недостатність системи державного управління ринком інноваційної продукції, а також відсутність узгодженості дії і інтересів держави, бізнесу і освітньої сфери. Теоретичною основою аналізу їх взаємозв'язку є концепція «потрійної спіралі» або модель стратегічних інноваційних мереж, суть якої полягає у взаємодії держави, науки і бізнесу.

Розглядаючи світовий досвід розвитку інноваційної інфраструктури і

створення технопарків, враховуючи багатогранність дослідження інноваційних процесів і розвитку інноваційного потенціалу, слід звернути увагу на організаційну структуру функціонування сектора науки закладів вищої освіти. Це необхідно для того, щоб сформувати концептуальні особливості системи управління інноваційним потенціалом. Наочним прикладом є складові частини інноваційного потенціалу сектора науки закладів вищої освіти в системі взаємодії з підприємницькими структурами, є аналіз методології управління інноваційною активністю суб'єктів національних економік [5]. Але для розробки авторської методології необхідно знати принципи формування і завдання освітнього середовища для суб'єктів інноваційної діяльності, сприяючі підвищенню їх активності.

Аналізуючи зарубіжний досвід використання інноваційного потенціалу університетів в системі взаємодії з бізнес-середовищем, можна відмітити взаємозв'язок системи державного управління з приватною ініціативою для розвитку інноваційної діяльності з метою забезпечення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів на різних рівнях як усередині країни, так і за кордоном.

Отже, при аналізі теоретичних положень розвитку інноваційної діяльності виділимо узагальнені підходи до дослідження інноваційної діяльності, передусім, класичний. Розкриває сутнісні характеристики інноваційної діяльності, роль підприємця в ринковій економіці і формуванні соціально-економічних основ державного управління. Цей підхід заслуговує на увагу, оскільки сприяє розумінню суті основних понять і протиріч ринкової системи. У той же час, з урахуванням економічних стосунків, що змінюються, в класичному напрямі не простежуються системні залежності між основними суб'єктами «держава – ринок».

Неокласичний підхід розкриває сутнісні характеристики технологічних перетворень, але в нім не дана характеристика стимулюючих чинників і механізмів підтримки ідей і доведення їх до практичного використання.

У еволюційному підході виявлені інституціональні складові інноваційних перетворень, що забезпечує системність в здійсненні інноваційної діяльності.

Інший підхід базується на теорії ендогенного розвитку і заслуговує на увагу з точки зору того, що в нім зачіпаються сектор науки, сектор виробництва засобів виробництва і сектор виробництва кінцевого продукту на основі економіки знань.

Висновки. Таким чином, підхід, що показує взаємозв'язок держави і підприємницького сектора базується на інституціональній теорії, що знаходить свій прояв в концепції «Потрійної спіралі».

Завершуючи аналіз загальнотеоретичних положень, що характеризують інноваційні процеси в економіці, слід зазначити багатогранність аспектів, що дозволяють підійти до характеристики інноваційного

потенціалу сектора науки закладів вищої освіти, який повинен здійснювати передачу результатів наукових досліджень і розробок в реальний сектор економіки, готувати середовище для підготовки фахівців, які можуть охопити увесь комплекс функцій інноваційної діяльності.

Це ставить питання про аналіз понятійного апарату, зокрема, дослідженню його структури і складових елементів, дослідження поняття «Інноваційний потенціал сектора науки закладів вищої освіти».

Список використаних джерел:

1. Державна політика інтеграції освіти і науки України в системі інноваційної економіки : засади, механізми управління, напрями забезпечення : монографія / А.С. Кобець. – Донецьк : ТОВ „Юго-Восток”, 2012. – 472 с.

2. Міщенко В. Особливості функціонування вищої школи України в ринкових умовах: вища школа між минулим і майбутнім / В. Міщенко, С. Науменко // Вища школа. – 2001. – № 1. – С. 6–17.

3. Луценко Т. А. Міжнародний досвід державного регулювання науки та інноваційної діяльності / Т.А. Луценко // Збірник наукових праць «Теорія та практика державного управління». 2015. – Вип. 2 (49). – С. 57-62.

4. Розвиток найвищого університетського потенціалу в умовах глобалізації : монографія / О. М. Слюсаренко. – Київ : Пріоритети, 2015. – 384 с.

5. Ромін А. В. Економічні механізми в системі управління вищими навчальними закладами / А. В. Ромін // Збірник наукових праць «Теорія та практика державного управління», 2014. – Вип. 3 (46). – 308 с.

References:

1. Kobets, A.S. *Derzhavna polityka intehratsii osvity i nauky Ukrainy v systemi innovatsiinoi ekonomiky : zasady, mekhanizmy upravlinnia, napriamy zabezpechennia* [State policy of integration of education and science of Ukraine in the system of innovative economy: principles, mechanisms of management, directions of provision]. Donetsk. 2012. Print.

2. Mischenko, V. and Naumenko, S. "Osoblyvosti funktsionuvannia vyshchoi shkoly Ukrainy v rynkovykh umovakh: vyshcha shkola mizh mynulym i maibutnim [Peculiarities of functioning of Ukrainian higher education institution in market conditions: higher education between past and future]". *Vyscha Shkola* 1 (2001): 6-17. Print.

3. Lutsenko, T.A. *Mizhnarodnyi dosvid derzhavnoho rehuliuвання nauky ta innovatsiinoi diialnosti* [International experience of state regulation of science and innovation]. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya* 2 (2015): 57-62. Print.

4. Slyusarenko, O.M. *Rozvytok naivyshchoho univepcytetckoho potentzialu v umovax hlobalizatsii* [Recognition of the most unique student in the minds of globalization]. Kyiv: Priority. 2015. Print.

5. Romin, A.V. *Ekonomichni mekhanizmy v systemi upravlinnia vyshchymy navchalnymy zakladamy* [Economic mechanisms in the management system of higher education institutions]. Kharkiv. 2014. Print.